

STRESZCZENIE

Kary latae sententiae.

Studium historyczno-prawne

Wspólnota Kościoła założona przez Chrystusa ma wymiar bosko-ludzki. Na skutek skażenia ludzkiej natury grzechem pierwotnym nierzadko doświadcza rozdarć, niepokojów, a niektórzy jej członkowie dopuszczają się nawet czynów przestępczych. Podają w wątpliwość nauczanie Kościoła, w sposób świętokradzki przyjmują i sprawują sakramenty, okazują nieposłuszeństwo władzy kościelnej oraz w poczuciu bezkarności burzą porządek moralny i obyczajowy społeczności kościelnej.

By chronić najważniejsze dobra Kościoła, prawodawca kościelny ustanowił kary za naruszenie ustaw i nakazów karnych. Władza karania wynika z natury Kościoła. Pośród wielu rodzajów kar kościelnych znajdujemy kary *ferenedae sententiae* i *latae sententiae*. Pierwsza nie wiąże sprawcy, dopóki nie zostanie wymierzona; drugą zaciąga się przez sam fakt popełnienia przestępstwa.

Właśnie zagadnienie kar *latae sententiae* stało się przedmiotem badań niniejszej dysertacji doktorskiej o charakterze studium historyczno-prawnego. Kwestia ta łączy różne płaszczyzny badawcze, ponadto można o niej mówić w skali makro i mikro. W skali makro kara *latae sententiae* została przedstawiona jako skuteczne narzędzie stworzone przez prawodawcę. W skali mikro rozpatrzono wewnętrzny obraz tej kary.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, które zostały poprzedzone spisem treści, wykazem skrótów i wstępem, zwieńczone zaś zakończeniem. Po nim następuje jeszcze bibliografia.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do analizy problemu. Punktem wyjścia było ukazanie genezy kar *latae sententiae*. Wykorzystanie źródeł w postaci Pisma Świętego ujawniło proces zapożyczenia jednego z elementów konstrukcji prawnej z prawa żydowskiego. Wybrane fragmenty z Nowego Testamentu pozwoliły dopełnić tezę, że we wczesnym chrześcijaństwie (do II wieku) konstrukcja ta była używana przez gminy chrześcijańskie celem zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony przed szkodliwymi skutkami czynów zabronionych. Następnie omówiono wpływ nauczania ojców Kościoła na rodzącą się sankcję karną. Ostatnia część rozdziału wskazuje na normy ustanowione podczas synodu w Elwirze w 305 roku, soboru w Nicei w 325 roku i synodu w Antiochii w 341 roku, które jako pierwsze wykorzystały konstrukcję do stworzenia kary *latae sententiae*.

Rozdział drugi został poświęcony procesowi ewolucji kary *latae sententiae* od IV wieku aż do promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku. Została ona ukazana w trzech fazach, z których po pierwszej, początkowej, druga dotyczyła rozwoju, a trzecia systematyki stosowania sankcji karnej. Chronologia badań została uzależniona od istniejących źródeł. Dominującą rolę w tym czasie odegrały postanowienia soborowe, synodalne oraz księgi pokutne, natomiast działalność papieży w tym obszarze była niezauważalna. Na takiej podstawie ukształtował się jeden z elementów sankcji karnej: konstrukcja prawna. Upomnienie i sankcja karna nabierały charakteru kanonicznego, sankcja była dołączana do nielicznych przestępstw, natomiast wykorzystywana przez księgi pokutne w formie pokuty. Druga faza, rozwoju, ujawnia już działalność papieży, którzy w swoich listach i dekretach stosowali zwroty i terminy wskazujące na karę *latae sententiae*. Postanowienia soborowe i synodalne pokazały natomiast stabilność tych kar w ramach systemu prawnego. Okres po Soborze Trydenckim był dla kar *latae sententiae* schyłkowy, aż do promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego.

Rozdział trzeci poświęcono sankcji karnej, która została zawarta w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku. Punktem wyjścia było podanie definicji kary *latae sententiae*, aby omówić charakterystyczne zwroty wskazujące na tego rodzaju karę. Charakterystyka użytych przez ustawodawcę terminów i zwrotów łacińskich stanowi swego rodzaju nowość w tym zakresie. Dotychczas ograniczano się do podania kanonów, pomijając

analizę zawartych w nich treści. Wydobycie ich oraz analiza kary *latae sententiae* z uwzględnieniem terminów i zwrotów pojawiających się w normach prawnych dały przyczynek do poruszenia kolejnych bardzo ważnych kwestii, takich jak natura, cel i funkcje, jakie pełniła kara *latae sententiae*.

Rozdział czwarty dotyczy omawianej kary zawartej w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku. Przynosi on drastyczne zmiany w stosunku do poprzedniego uregulowania. Na wstępie zarysowano więc historię zaistnienia kary *latae sententiae* w odnowionym przez nauczanie Soboru Watykańskiego II Kodeksie prawa kanonicznego. Przedstawiono argumentacje zwolenników oraz przeciwników tej instytucji. Wnioski zawarte w tej części stanowiły tło do dalszych rozważań. W ich ramach zostały poruszone tematy dotyczące przestępstwa kościelnego, okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną oraz sposoby zwalniania z tego rodzaju kary. Zasadniczą część rozdziału stanowi omówienie przestępstw, za które grozi kara *latae sententiae*. Przeprowadzona w nim szczegółowa analiza ukazała zakres zmian dokonanych w odnowionym Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku w obszarze tej instytucji.

Ostatni, piąty rozdział przynosi analizę wybranych dokumentów pozakodeksowych wydanych przez ustawodawcę lub odpowiednie dykasterie Kurii Rzymskiej w latach 1984–2021, w których wskazuje się bezpośrednio lub pośrednio na kary *latae sententiae*. Pozwoliło to określić rolę i funkcje omawianej instytucji. Ma ona stać na straży określonych dóbr, m.in. przeprowadzenia prawidłowego wyboru nowego Biskupa Rzymskiego i zachowania tajemnicy konklawe, dalej sakramentu Eucharystii, sakramentu pokuty i pojednania, sakramentu święceń. W szerszej perspektywie można było zauważyć, że poszczególni papieże podchodzili do kar *latae sententiae* z daleko idącą ostrożnością, czego przejawem jest reforma kanonicznego prawa karnego, której dokonał papież Franciszek konstytucją apostolską *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 roku.

Całość pracy wieńczy zakończenie, które jest próbą syntezy i zarazem krytycznego spojrzenia na przeprowadzone badania nad karą *latae sententiae*. Wykorzystano w nich kilka metod, wśród których wymienić należy: metodę dogmatyczno-prawną, historyczno-prawną, filozoficzno-prawną oraz lingwistyczną.